

Samling af Afgørelser

DOMSTOLENS DOM (Anden Afdeling)

10. november 2022*

»Præjudiciel forelæggelse – konkurrence – erstatning for en skade, som er forvoldt af en praksis, der er forbudt i henhold til artikel 101, stk. 1, TEUF – hemmelige aftaler om prissætning og bruttoprisstigninger for lastbiler i Det Europæiske Økonomiske Samarbejdsområde (EØS) – direktiv 2014/104/EU – regler for søgsmål i henhold til national ret angående erstatning for overtrædelser af bestemmelser i medlemsstaternes og Den Europæiske Unions konkurrenceret – artikel 22, stk. 2 – anvendelse ratione temporis – artikel 5, stk. 1, første afsnit – begrebet relevante beviser, som er undergivet sagsøgte eller tredjemands rådighed – artikel 5, stk. 2 – fremlæggelsen af nærmere angivne beviser eller relevante kategorier af beviser på grundlag af rimeligt tilgængelige faktuelle oplysninger – artikel 5, stk. 3 – vurdering af proportionaliteten af anmodningen om fremlæggelse af beviser – afvejning af parternes og tredjemands legitime interesser – omfanget af de forpligtelser, der følger af disse bestemmelser«

I sag C-163/21,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 267 TEUF, indgivet af Juzgado de lo Mercantil nº 7 de Barcelona (handelsret nr. 7 i Barcelona, Spanien) ved afgørelse af 21. februar 2020, indgået til Domstolen den 11. marts 2021, i sagen

AD m.fl.

mod

PACCAR Inc,

DAF TRUCKS NV,

DAF Trucks Deutschland GmbH,

har

DOMSTOLEN (Anden Afdeling),

sammensat af afdelingsformanden A. Prechal, og dommerne, M.L. Arastey Sahún, F. Biltgen, N. Wahl (refererende dommer) og J. Passer,

generaladvokat: M. Szpunar,

justitssekretær: A. Calot Escobar,

* Processprog: spansk.

på grundlag af den skriftlige forhandling,

efter at der er afgivet indlæg af:

- AD m.fl. ved abogado J.A. Roger Gámir, og ved procurador F. Bertrán Santamaría,
- PACCAR Inc, DAF TRUCKS NV og DAF Trucks Deutschland GmbH ved abogado C. Gual Grau, advocaten M. de Monchy og J.K. de Pree, abogados, D. Sarmiento Ramírez-Escudero og P. Vidal Martínez,
- den spanske regering ved L. Aguilera Ruiz og J. Rodríguez de la Rúa Puig, som befuldmægtigede,
- den nederlandske regering ved M.K. Bulterman og J. Langer, som befuldmægtigede,
- Europa-Kommissionen ved S. Baches Opi, A. Carrillo Parra og F. Jimeno Fernández, som befuldmægtigede,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 7. april 2022,

afsagt følgende

Dom

- 1 Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af artikel 5, stk. 1, i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2014/104/EU af 26. november 2014 om visse regler for søgsmål i henhold til national ret angående erstatning for overtrædelser af bestemmelser i medlemsstaternes og Den Europæiske Unions konkurrenceret (EUT 2014, L 349, s. 1).
- 2 Anmodningen er blevet indgivet i forbindelse med en tvist mellem AD og 44 andre sagsøgere i hovedsagen på den ene side og PACCAR Inc, DAF Trucks NV og DAF Trucks Deutschland GmbH på den anden side vedrørende erstatning for en angivelig skade som følge af disse selskabers deltagelse i en overtrædelse af artikel 101 TEUF, som Europa-Kommissionen har fastslået og pålagt sanktioner for.

Retsforskrifter

EU-retten

- 3 Sjette betragtning til direktiv 2014/104 har følgende ordlyd:

»For at sikre en effektiv privat håndhævelse i henhold til civilretten og en effektiv offentlig håndhævelse fra konkurrencemyndighedernes side, skal der være et samspil mellem begge redskaber, så konkurrencereglerne bliver så effektive som muligt. Det er nødvendigt på en sammenhængende måde at regulere, hvordan de to former for håndhævelse koordineres, f.eks. i forhold til ordningerne for aktindsigt i dokumenter hos konkurrencemyndighederne. [...]«

4 14. betragtning til direktivet er affattet således:

»Erstatningssøgsmål i forbindelse med overtrædelse af EU-konkurrenceretten eller national konkurrenceret kræver typisk en kompliceret faktuel og økonomisk analyse. Ofte er det udelukkende modparten eller tredjemand, der er i besiddelse af de beviser, der er nødvendige for at godtgøre et erstatningskrav, og sagsøgeren har ikke tilstrækkelig viden om dem eller adgang til dem. Under disse omstændigheder kan det være en urimelig hindring for effektiv udøvelse af den ret til erstatning, der er sikret ved TEUF, hvis der stilles strenge retlige krav om, at den, der rejser erstatningskravet, i detaljer skal oplyse alle de faktiske omstændigheder i sagen allerede ved sagsanlægget og fremlægge nøjagtigt angivne beviser til støtte for kravet.«

5 15. betragtning til nævnte direktiv er sålydende:

»Beviser er et vigtigt element ved anlæggelse af sag om erstatning for overtrædelse af EU-konkurrenceretten eller national konkurrenceret. Da konkurrenceretlige retssager er kendetegnet ved informationsasymmetri, er det hensigtsmæssigt at sikre, at sagsøgere får ret til at kræve fremlæggelse af beviser af relevans for deres krav, uden at de behøver at angive de konkrete beviser. For at sikre ligestilling af parterne bør disse midler også være til rådighed for sagsøgte under erstatningssøgsmål, således at de kan anmode de pågældende sagsøgere om fremlæggelse af beviser. Nationale retter bør også kunne kræve, at tredjemand, herunder offentlige myndigheder, skal fremlægge beviser. Såfremt en national ret agter at kræve, at Kommissionen skal fremlægge beviser, finder princippet i artikel 4, stk. 3, [...] TEU om loyalt samarbejde mellem Unionen og medlemsstaterne og artikel 15, stk. 1, i [forordning nr. 1/2003] anvendelse hvad angår anmodninger om oplysninger. [...]«

6 16. betragtning til samme direktiv har følgende ordlyd:

»Nationale retter bør efter streng domstolskontrol, især med hensyn til nødvendigheden og proportionaliteten af fremlæggelsesforanstaltninger, kunne kræve fremlæggelse af nøjagtigt angivne beviser eller kategorier af beviser efter anmodning fra en part. Det følger af kravet om proportionalitet, at fremlæggelse kun kan pålægges, når sagsøger på grundlag af faktuelle oplysninger, som med rimelighed kan forventes at være tilgængelige for denne sagsøger, har sandsynliggjort, at sagsøgeren har lidt skade, der er forvoldt af sagsøgte. Når en begæring om fremlæggelse fremsættes med det formål at fremskaffe en kategori af beviser, bør denne kategori identificeres ud fra henvisning til fællestræk ved dens væsentlige bestanddele såsom art, formål eller indhold for de dokumenter, som ønskes fremlagt, tidspunktet for deres udarbejdelse eller andre kriterier, forudsat at de beviser, der hører under kategorien, er relevante i forbindelse med dette direktiv. Sådanne kategorier bør defineres så præcist og snævert som muligt på grundlag af de faktuelle oplysninger, som med rimelighed kan forventes at være tilgængelige.«

7 Følgende fremgår af 28. betragtning til direktiv 2014/104:

»Nationale retter bør til hver en tid i forbindelse med erstatningssøgsmål kunne give pålæg om fremlæggelse af beviser, der foreligger uafhængigt af den sag, der behandles af en konkurrencemyndighed («allerede eksisterende oplysninger»).«

8 Følgende fremgår af 39. betragtning til direktivet:

»[...] Det er hensigtsmæssigt at fastsætte, at overtræderen, såfremt denne påberåber sig, at der er sket overvæltning, skal bevise overvæltningen af overprisen og omfanget heraf. Denne bevisbyrde bør ikke berøre overtræderens mulighed for at føre andre beviser end dem, som den pågældende har i sin besiddelse, f.eks. beviser, der allerede er erhvervet under sagen, eller beviser i andre parters eller tredjemands besiddelse.«

9 Nævnte direktivs artikel 2 med overskriften »Definitioner« foreskriver:

»I dette direktiv forstås ved:

[...]

13) »bevis«: alle former for bevismidler, der kan føres for den nationale ret, for hvilken søgsmålet er indbragt, navnlig dokumenter og alle andre genstande, der indeholder oplysninger, uanset på hvilket medium oplysningerne er lagret

[...]

17) »allerede eksisterende oplysninger«: bevis, der eksisterer uanset sagens behandling ved en konkurrencemyndighed, og uanset om disse oplysninger foreligger i en konkurrencemyndigheds sagsakter

[...]«

10 Samme direktivs artikel 5 med overskriften »Fremlæggelse af beviser« bestemmer:

»1. Medlemsstaterne sikrer i forbindelse med erstatningsøgsmål i Unionen, at nationale retter på anmodning af en sagsøger, der har fremlagt en begrundelse med rimeligt tilgængelige faktuelle oplysninger og beviser, som i tilstrækkelig grad understøtter rimeligheden af hans erstatningskrav, kan pålægge sagsøgte eller tredjemand at fremlægge relevante beviser, som er undergivet deres rådighed, på de betingelser, der er fastsat i dette kapitel. Medlemsstaterne sikrer, at nationale retter på sagsøgtes anmodning kan pålægge sagsøger eller tredjemand at fremlægge relevante beviser.

Dette stykke berører ikke nationale retters rettigheder og forpligtelser i henhold til [Rådets forordning (EF) nr. 1206/2001 af 28. maj 2001 om samarbejde mellem medlemsstaternes retter om bevisoptagelse på det civil- og handelsretlige område (EFT 2001, L 174, s. 1)].

2. Medlemsstaterne sikrer, at de nationale retter kan kræve fremlæggelse af nærmere angivne beviser eller relevante kategorier af beviser, der er beskrevet så præcist og så snævert som muligt på grundlag af rimeligt tilgængelige faktuelle oplysninger i begrundelsen.

3. Medlemsstaterne sikrer, at nationale retter begrænser fremlæggelsen af beviser til, hvad der er rimeligt i forhold til formålet. Ved afgørelsen af, om en parts begæring om fremlæggelse er rimelig i forhold til formålet, tager de nationale retter hensyn til alle berørte parter og tredjemands legitime interesser. De skal særligt tage hensyn til:

- a) i hvor høj grad kravet eller påstanden understøttes af tilgængelige faktuelle oplysninger og beviser, der berettiger begæringen om fremlæggelse af beviser
- b) omfanget af fremlæggelsen af beviser og omkostningerne herved, navnlig for eventuelle berørte tredjemænd, herunder for at forhindre ukonkret søgning efter oplysninger, der sandsynligvis ikke er relevante for søgsmålets parter
- c) om de beviser, der søges fremlagt, indeholder fortrolige oplysninger, særlig om eventuelle tredjemænd, og de ordninger, der er fastlagt, for beskyttelse af sådanne fortrolige oplysninger.

[...]

11 Artikel 21 i direktiv 2014/104 med overskriften »Gennemførelse« bestemmer i stk. 1:

»Medlemsstaterne sætter de nødvendige love og administrative bestemmelser i kraft for at efterkomme dette direktiv senest den 27. december 2016. De underretter straks Kommissionen herom.

[...]

12 Direktivets artikel 22 med overskriften »Tidsmæssig anvendelse« foreskriver:

»1. Medlemsstaterne sikrer, at de nationale love og bestemmelser, der vedtages i henhold til artikel 21 med henblik på at overholde dette direktivs materielle bestemmelser, ikke har tilbagevirkende kraft.

2. Medlemsstaterne sikrer, at alle nationale love og bestemmelser, der vedtages i henhold til artikel 21, ud over de i stk. 1 omhandlede, ikke finder anvendelse på erstatningsøgsmål, der indbringes for en national ret før den 26. december 2014.«

Spansk ret

13 Direktiv 2014/104 blev gennemført i spansk ret ved Real Decreto-ley 9/2017, por el que se transponen directivas de la Unión Europea en los ámbitos financiero, mercantil y sanitario, y sobre el desplazamiento de trabajadores (kongeligt lovdekret nr. 9/2017 om gennemførelse af EU-direktiver på det finansielle, det handelsmæssige og det sundhedsmæssige område og om udstationering af arbejdstagere) af 26. maj 2017 (BOE nr. 126 af 27.5.2017, s. 42820).

14 Ved kongeligt lovdekret nr. 9/2017 blev der indsat en artikel 283a, litra a), i Ley 1/2000 de Enjuiciamiento Civil (lov nr. 1/2000 om civil retspleje) af 7. januar 2000 (BOE nr. 7 af 8.1.2000, s. 575, herefter »lov om civil retspleje«) om fremlæggelse af beviser i forbindelse med retslige procedurer vedrørende erstatningsøgsmål med henblik på erstatning for skade, der er lidt som følge af overtrædelser af konkurrenceretten. Indholdet af denne bestemmelses stk. 1, første afsnit, er identisk med indholdet af artikel 5, stk. 1, første afsnit, i direktiv 2014/104.

- 15 Artikel 328 i lov om civil retspleje bestemmer desuden i det væsentlige, at hver part kan anmode de øvrige parter om at fremlægge dokumenter ved som bilag til denne anmodning blot at vedhæfte en kopi heraf eller, såfremt en sådan kopi ikke findes eller ikke er undergivet de pågældende parter rådighed, at angive indholdet af disse dokumenter så nøjagtigt som muligt.
- 16 Endelig fremgår det af denne lovs artikel 330, at det efter anmodning fra en af parterne er muligt at kræve, at en i forhold til retssagen udenforstående tredjemand fremlægger dokumenter, som denne er i besiddelse af, hvis den ret, der behandler sagen, fastslår, at sådanne dokumenter er af afgørende betydning for afgørelsen af tvisten.

Twisten i hovedsagen og det præjudicielle spørgsmål

- 17 Den 19. juli 2016 vedtog Kommissionen afgørelse C(2016) 4673 final om en procedure i henhold til artikel 101 [TEUF] og artikel 53 i aftalen om oprettelse af Det Europæiske Økonomiske Samarbejdsområde (EØS) (sag AT.39824 – Lastbiler), hvoraf et resumé er blevet offentliggjort i *Den Europæiske Unions Tidende* den 6. april 2017 (EUT 2017, C 108, s. 6). De sagsøgte i hovedsagen er blandt adressaterne for denne afgørelse.
- 18 I denne afgørelse fastslog Kommissionen, at 15 lastbilproducenter, herunder de sagsøgte i hovedsagen, havde deltaget i et kartel i form af en samlet og vedvarende overtrædelse af artikel 101 TEUF og artikel 53 i aftalen om Det Europæiske Økonomiske Samarbejdsområde af 2. maj 1992 (EFT 1994, L 1, s. 3) vedrørende hemmelige aftaler om prissætning og bruttoprissstigninger for lette erhvervskøretøjer og tunge køretøjer i EØS.
- 19 Hvad angår de sagsøgte i hovedsagen er denne overtrædelse blevet fastslået for perioden fra den 17. januar 1997 til den 18. januar 2011.
- 20 Den 25. marts 2019 anmodede sagsøgerne i hovedsagen, idet de havde købt lastbiler, der kunne være omfattet af anvendelsesområdet for den overtrædelse, der var genstand for afgørelse C(2016) 4673 final, Juzgado de lo Mercantil nº 7 de Barcelona (handelsret nr. 7 i Barcelona, Spanien), som er den forelæggende ret, i henhold til artikel 283a, litra a), i lov om civil retspleje om adgang til de beviser, som de sagsøgte i hovedsagen var i besiddelse af. De gjorde i denne forbindelse gældende, at det var nødvendigt at indhente visse bevismidler med henblik på at opgøre den kunstige stigning i priserne, bl.a. for at foretage en sammenligning af de vejledende priser før, under og efter den pågældende kartelperiode.
- 21 I retsmødet ved den forelæggende ret den 7. oktober 2019 og i forbindelse med deres bemærkninger til en eventuel forelæggelse for Domstolen i henhold til artikel 267 TEUF påberåbte de sagsøgte i hovedsagen sig blandt andre argumenter den omstændighed, at visse af de ønskede dokumenter krævede en ad hoc-udarbejdelse, og at en sådan forpligtelse ville indebære en urimelig byrde for dem, som gik videre end en simpel »editionskendelse« vedrørende beviserne, hvilket bl.a. er i strid med proportionalitetsprincippet.
- 22 Ifølge den forelæggende ret fremgår det af såvel bestemmelserne i direktiv 2014/104 som af lov om civil retspleje, som ændret ved kongeligt lovdekret nr. 9/2017 vedrørende fremlæggelse af relevante beviser, at retten på en parts anmodning kan pålægge sagsøgeren, den sagsøgte eller tredjemand at »fremlægge relevante beviser, som er undergivet deres rådighed«.

- 23 I det foreliggende tilfælde vedrører anmodningen om fremlæggelse af beviser dokumenter, der, således som de er blevet anmodet om, ikke har eksisteret forud for denne anmodning, hvilket derfor kræver, at de sagsøgte i hovedsagen udfører et redaktionsarbejde, der består i samling og klassificering af data i henhold til de parametre, som sagsøgerne i hovedsagen har fastsat. Efter den forelæggende rets opfattelse går denne opgave ud over den blotte søgning efter og udvælgelse af allerede eksisterende dokumenter eller den blotte tilrådighedstillelse for sagsøgerne i hovedsagen af samtlige de omhandlede oplysninger ved fortrolig behandling, idet det drejer sig om i et nyt dokument på et digitalt medium eller på et andet medium at samle de oplysninger, den viden eller de data, som den part, som anmodningen om fremlæggelse af beviser er rettet til, er i besiddelse af.
- 24 Nødvendigheden af, at det dokument, der ønskes fremlagt, skal eksistere forud for den anmodning, som det er genstand for, synes imidlertid at fremgå af ordlyden af artikel 5, stk. 1, første afsnit, og af 14. betragtning til direktiv 2014/104, der henviser til henholdsvis »relevante beviser, som er undergivet deres rådighed« og »[beviser, som] [...] udelukkende modparten [...] er i besiddelse af«, hvilket ifølge den forelæggende ret bekræfter idéen om, at det ønskede dokument skal eksistere forud for den anmodning, som det er genstand for, og ikke skal oprettes som følge af denne anmodning. Tanken om, at dokumentet skal være forud eksisterende, fremgår ligeledes af kravet om, at den pågældende anmodning vedrører »relevante kategorier af beviser, der er beskrevet så præcist og så snævert som muligt på grundlag af rimeligt tilgængelige faktuelle oplysninger i begrundelsen« i overensstemmelse med direktivets artikel 5, stk. 2, og 16. betragtning hertil. Udelukkelsen af dokumenter, der er udarbejdet ex novo, fra de dokumenter, der kan anmodes udleveret i henhold til nævnte direktivs artikel 5, kan desuden udledes af den omstændighed, at sidstnævnte nævner fremlæggelse af eller adgangen til beviser – i det foreliggende tilfælde dokumentbeviser – men ikke henviser til fremlæggelse af eller adgang til oplysninger, viden eller data.
- 25 I denne henseende har den forelæggende ret udtrykt tvivl om, hvorvidt visse af de argumenter, der er fremført til støtte for en bredere fortolkning, er begrundede. Det kan således på sin vis antages, at en indskrænkende fortolkning på området for fremlæggelse af beviser bringer retten til fuld erstatning for den skade, der er lidt, i fare. Endvidere henviser direktiv 2014/104 til udgifter og omkostninger ved fremlæggelsen af beviser som en del af proportionalitetsprincippet med henblik på accept af denne fremlæggelse, hvilket kan betyde, at den part, der anmodes om beviser, er forpligtet til at udføre et arbejde, der kan medføre omkostninger, og som derfor kan gå videre end blot at søge efter og udlevere eksisterende dokumenter.
- 26 På denne baggrund har Juzgado de lo Mercantil nº 7 de Barcelona (handelsret nr. 7 i Barcelona) besluttet at udsætte sagen og forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:
- »Skal artikel 5, stk. 1, i [direktiv 2014/104] fortolkes således, at fremlæggelsen af relevante beviser alene henviser til dokumenter, som er i den sagsøgtes eller tredjemands besiddelse, og som er forud eksisterende, eller omfatter artikel 5, stk. 1, derimod ligeledes en mulighed for fremlæggelse af dokumenter, som den part, hvortil anmodningen om informationer er rettet, skal oprette ex novo ved aggregering eller klassifikation af informationer, viden eller oplysninger, som vedkommende er i besiddelse af?«

Om det præjudicielle spørgsmål

Anvendelse ratione temporis af artikel 5, stk. 1, første afsnit, i direktiv 2014/104

- 27 Hvad angår anvendelsen ratione temporis af direktiv 2014/104 bemærkes indledningsvis, at dette direktiv indeholder en særlig bestemmelse, der udtrykkeligt fastsætter betingelserne for den tidsmæssige anvendelse af direktivets processuelle og materielle bestemmelser (dom af 22.6.2022, Volvo og DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, præmis 35 og den deri nævnte retspraksis).
- 28 Navnlig skal medlemsstaterne for det første i henhold til artikel 22, stk. 1, i direktiv 2014/104 sikre, at de nationale love og bestemmelser, der vedtages i henhold til artikel 21 med henblik på at overholde dette direktivs materielle bestemmelser, ikke har tilbagevirkende kraft.
- 29 For det andet skal medlemsstaterne i henhold til artikel 22, stk. 2, i direktiv 2014/104 sikre, at ingen nationale love og bestemmelser – ud over dem, der er omhandlet i direktivets artikel 22, stk. 1 – finder anvendelse på erstatningssøgsmål, der blev indbragt for en national ret før den 26. december 2014, som er datoen for vedtagelsen af det nævnte direktiv.
- 30 Med henblik på at fastlægge den tidsmæssige anvendelse af bestemmelserne i direktiv 2014/104 skal det derfor i første række afgøres, om den pågældende bestemmelse udgør en materiel bestemmelse, i hvilken forbindelse det præciseres, at dette spørgsmål, idet der ikke i artikel 22 i direktiv 2014/104 henvises til national ret, skal bedømmes ud fra EU-retten og ikke ud fra kravene i den gældende nationale ret (jf. i denne retning dom af 22.6.2022, Volvo og DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, præmis 38 og 39).
- 31 I denne henseende skal det for det første bemærkes, at det nævnte direktivs artikel 5, stk. 1, første afsnit, har til formål at give de nationale retter mulighed for under visse betingelser at pålægge sagsøgte eller tredjemand at fremlægge relevante beviser, som er undergivet deres rådighed.
- 32 For så vidt som bestemmelsen forpligter medlemsstaterne til at give disse retsinstanter særlige beføjelser i forbindelse med behandlingen af tvister vedrørende erstatningssøgsmål for skader, der er forvoldt som følge af overtrædelser af konkurrenceretten, tilsigter den at rette op på den informationsasymmetri til ugunst for skadelidte, der principielt er kendetegnende for disse tvister, således som det er anført i 47. betragtning til direktiv 2014/104, og som gør det vanskeligere for denne person at indhente de oplysninger, der er nødvendige for at anlægge et erstatningssøgsmål (jf. i denne retning dom af 22.6.2022, Volvo og DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, præmis 55 og 83).
- 33 For det andet bemærkes, at eftersom artikel 5, stk. 1, første afsnit, i direktiv 2014/104 netop har til formål at gøre det muligt for sagsøgeren i sådanne tvister at kompensere for sit informationsunderskud, fører bestemmelsen ganske vist til, at denne part, når vedkommende henvender sig til den nationale ret i dette øjemed, får stillet de fordele, som parten ikke har, til rådighed. Som generaladvokaten i det væsentlige har anført i punkt 57 i forslaget til afgørelse, forholder det sig ikke desto mindre således, at genstanden for denne artikel 5, stk. 1, første afsnit, kun vedrører processuelle foranstaltninger, der finder anvendelse ved de nationale retter, og som tillægger disse særlige beføjelser med henblik på at fastlægge de faktiske omstændigheder, som parterne har påberåbt sig i tvister vedrørende erstatningssøgsmål for sådanne overtrædelser, og således ikke direkte påvirker parternes retsstilling, for så vidt som denne bestemmelse ikke vedrører betingelserne for statuering af civilretligt ansvar uden for kontraktforhold.

- 34 Det fremgår navnlig ikke, at artikel 5, stk. 1, første afsnit, i direktiv 2014/104 fastsætter nye materielle forpligtelser, der påhviler den ene eller den anden af parterne i denne type tvister, hvilket ville gøre det muligt at anse denne bestemmelse for at være af materiel karakter som omhandlet i dette direktivs artikel 22, stk. 1 (jf. analogt dom af 22.6.2022, Volvo og DAF Trucks, C-267/20, EU:C:2022:494, præmis 83).
- 35 Det skal derfor konkluderes, at artikel 5, stk. 1, første afsnit, i direktiv 2014/104 ikke er blandt direktivets materielle bestemmelser som omhandlet i dettes artikel 22, stk. 1, og at bestemmelsen følgelig er en del af de andre bestemmelser, der er omhandlet i nævnte direktivs artikel 22, stk. 2, idet den for sit vedkommende er en processuel bestemmelse.
- 36 Eftersom tvisten i hovedsagen i det foreliggende tilfælde blev anlagt den 25. marts 2019, dvs. efter den 26. december 2014 og efter datoen for gennemførelsen af direktiv 2014/104 i spansk ret, finder dette direktivs artikel 5, stk. 1, første afsnit, for det andet anvendelse ratione temporis på et sådant søgsmål i henhold til det nævnte direktivs artikel 22, stk. 2, således at den forelæggende ret skal gives et materielt svar.

Realiteten

- 37 Med sit præjudicielle spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, om artikel 5, stk. 1, første afsnit, i direktiv 2014/104 skal fortolkes således, at henvisningen heri til fremlæggelse af relevante beviser, som er undergivet sagsøgte eller tredjemands rådighed, udelukkende omfatter dokumenter i deres besiddelse, som allerede eksisterer, eller ligeledes omfatter dokumenter, som den part, som anmodningen om fremlæggelse af beviser er rettet til, skal udarbejde ex novo ved at samle eller klassificere oplysninger, viden eller data, der er undergivet vedkommendes rådighed.
- 38 Hvad angår rækkevidden af udtrykket »undergivet deres rådighed« i artikel 5, stk. 1, første afsnit, i direktiv 2014/104 skal der ifølge Domstolens faste praksis ikke blot tages hensyn til ordlyden af den EU-retlige bestemmelse, som skal fortolkes, men også til den sammenhæng, hvori den indgår, og til de mål, der forfølges med den ordning, som den udgør en del af (dom af 28.4.2022, Nikopolis AD Istrum 2010 og Agro – eko 2013, C-160/21 og C-217/21, EU:C:2022:315, præmis 30 og den deri nævnte retspraksis).
- 39 For det første taler denne bestemmelses ordlyd – således som den forelæggende ret har anført, og som det er anført i denne doms præmis 24 – for at antage, at bestemmelsen, når der er tale om en anmodning fra sagsøgeren til den pågældende nationale ret om fremlæggelse af beviser, kun vedrører allerede eksisterende beviser.
- 40 Hvad for det andet angår den sammenhæng, hvori artikel 5, stk. 1, første afsnit, i direktiv 2014/104 indgår, skal der for det første tages hensyn til definitionen af udtrykket »bevis« i dette direktivs artikel 2, nr. 13). Rækkevidden af dette udtryk er nemlig afgørende for, hvad der er »undergivet [sagsøgte eller tredjemands] rådighed« i den forstand, hvori dette udtryk er anvendt i den første bestemmelse.
- 41 Ifølge artikel 2, nr. 13), i direktiv 2014/104 omfatter dette udtryk »alle former for bevismidler, der kan føres for den nationale ret, for hvilken søgsmålet er indbragt, navnlig dokumenter og alle andre genstande, der indeholder oplysninger, uanset på hvilket medium oplysningerne er lagret«. Ud over den omstændighed, at ordet »bevis« i sig selv er et generelt ord, bekræfter denne definition med hensyn til arten af de beviser, som denne nationale ret kan træffe bestemmelse

om fremlæggelse af, den brede betydning af dette begreb »bevis«, der følger af direktivets artikel 5, stk. 1, første afsnit. I denne henseende foretages der ikke i den nævnte definition en sondring i forhold til, om de beviser, der anmodes fremlagt, allerede eksisterer eller ej. Det følger heraf, at de beviser, der er omhandlet i sidstnævnte bestemmelse, ikke nødvendigvis svarer til eksisterende »dokumenter«, således som den forelæggende ret lader formode i sit præjudicielle spørgsmål.

- 42 Denne konklusion understøttes af 28. og 39. betragtning til direktiv 2014/104, der nævner henholdsvis »beviser, der foreligger uafhængigt af den sag, der behandles af en konkurrencemyndighed«, og »andre beviser end dem, som [overtræderen] har i sin besiddelse«, »f.eks. beviser, der allerede er erhvervet under sagen, eller beviser i andre parter eller tredjemands besiddelse«, hvorved der henvises til de pågældende bevisers forskellighed, navnlig for så vidt angår de personer, som er i besiddelse af dem.
- 43 For det andet bemærkes, at artikel 5, stk. 1, første afsnit, i direktiv 2014/104 består af to punkummer. Det første punktum fastsætter, at en sagsøger, som understøtter rimeligheden af sit erstatningskrav ved at fremlægge »rimeligt tilgængelige faktuelle oplysninger og beviser«, kan opnå, at den nationale ret, som vedkommende har indbragt søgsmålet for, pålægger sagsøgte eller tredjemand at fremlægge »relevante beviser, som er undergivet deres rådighed«, på de betingelser, der er fastsat i dette direktivs kapitel II med overskriften »Fremlæggelse af beviser«. Det fremgår af det andet punktum, at sagsøgte skal kunne anmode denne ret om at pålægge sagsøger eller tredjemand at fremlægge »relevante beviser«. Der skal således peges på en forskel i affattelsen af det første og det andet punktum i artikel 5, stk. 1, første afsnit, i direktiv 2014/104, idet det kun er dette første punktum, der nævner ordene »som er undergivet deres rådighed«.
- 44 14. betragtning til direktiv 2014/104 er særligt oplysende for så vidt angår disse to punktums ratio legis, idet det heri anføres, at det »[o]fte [...] udelukkende [er] modparten eller tredjemand, der er i besiddelse af de beviser, der er nødvendige for at godtgøre et erstatningskrav, og sagsøgeren har ikke tilstrækkelig viden om dem eller adgang til dem«, hvorfor der ikke kan »stilles strenge retlige krav om, at den, der rejser erstatningskravet, i detaljer skal oplyse alle de faktiske omstændigheder i sagen allerede ved sagsanlægget og fremlægge nøjagtigt angivne beviser til støtte for kravet«, uden at dette må være en urimelig hindring for effektiv udøvelse af den ret til erstatning, der er sikret ved EUF-traktaten.
- 45 Ved at henvise til de beviser, som er »undergivet [sagsøgte eller tredjemands] rådighed«, har EU-lovgiver følgelig først og fremmest foretaget en faktisk konstatering, der illustrerer den informationsasymmetri, som EU-lovgiver har til hensigt at afhjælpe, således som generaladvokaten har fremhævet i punkt 72 i forslaget til afgørelse, og det er ligeledes denne konstatering, der forklarer den manglende gentagelse af ordene »undergivet deres rådighed« i det andet punktum i artikel 5, stk. 1, første afsnit, i direktiv 2014/104. Eftersom dette andet punktum vedrører en anmodning om fremlæggelse af beviser, der denne gang indgives af sagsøgte, og idet »[sagsøgeren ofte ikke har tilstrækkelig viden om] de beviser, der er nødvendige«, ville det have været selvmodsigende at påstå, at disse beviser var undergivet sidstnævntes »rådighed«. Dette er i øvrigt grunden til, at denne bestemmelse begrænser sig til at kræve, at sagsøgeren fremlægger »rimeligt tilgængelige [...] beviser«, henset til de få oplysninger, som den pågældende generelt råder over ved anlæggelse af et erstatningssøgsmål.
- 46 I sidstnævnte henseende fremgår det af 15. betragtning til direktiv 2014/104, idet det på ny anføres, at begrundelsen for dette direktivs artikel 5, stk. 1, første afsnit, er, at konkurrenceretlige retssager er kendetegnet ved informationsasymmetri mellem de berørte parter, dels at det for at afhjælpe en sådan vanskelighed »er [...] hensigtsmæssigt at sikre, at sagsøgere får ret til at kræve

fremlæggelse af beviser af relevans for deres krav, uden at de behøver at angive de konkrete beviser«, dels at »disse midler også [bør] være til rådighed for sagsøgte under erstatningssøgsmål, således at de kan anmode de pågældende sagsøgere om fremlæggelse af beviser«.

- 47 Det fremgår således af denne betragtning, at EU-lovgiver, således som generaladvokaten har fremhævet i punkt 76 og fodnote 27 i forslaget til afgørelse, har lagt vægt på »sammenhæng[en] mellem det bevis, der ønskes fremlagt, og erstatningskravet«, hvilket er af afgørende betydning for den pågældende nationale ret, for at denne kan tage stilling til den anmodning om fremlæggelse af beviser, der er fremsat for den, under overholdelse af princippet om ligestilling af parterne i den tvist, som er indbragt for den.
- 48 I samme retning, men endnu klarere, udtrykker 16. betragtning til direktiv 2014/104 nødvendigheden af, at den nationale ret, for hvilken sagen er indbragt, kan kræve »fremlæggelse af nøjagtigt angivne beviser« eller »kategorier af beviser«, som bør identificeres ud fra henvisning til fællestræk ved deres væsentlige bestanddele såsom f.eks. for så vidt angår dokumenter »tidspunktet for deres udarbejdelse«.
- 49 En gennemgang af disse betragtninger belyser således ordlyden af artikel 5, stk. 1, første afsnit, i direktiv 2014/104 og viser, at henvisningen i denne bestemmelse til de relevante beviser, som er undergivet sagsøgte eller tredjemands rådighed – således som det er anført i denne doms præmis 44 – blot afspejler konstateringen af, at sagsøgte eller tredjemand »ofte« rent faktisk er i besiddelse af sådanne beviser, idet disse, når de forstås generisk, kan inddeles, således som det er anført i denne doms forrige præmis, i »kategorier af beviser« eller kun vedrøre elementer af »beviser«. Med andre ord har anvendelsen af udtrykket »som er undergivet deres rådighed« til formål at redegøre for en faktisk situation, som EU-lovgiver har til hensigt at afhjælpe.
- 50 For det tredje understøttes denne analyse af en læsning af artikel 5, stk. 1, første afsnit, i direktiv 2014/104, sammenholdt med denne artikels stk. 2 og 3, idet nævnte stk. 2 fastsætter kravet om specificitet i forbindelse med anmodningen om fremlæggelse af beviser, mens nævnte artikels stk. 3 henviser til anvendelsen af proportionalitetsprincippet.
- 51 Artikel 5, stk. 2, i direktiv 2014/104 kræver således, at de nationale retter begrænser fremlæggelsen af beviser til »nærmere angivne beviser eller relevante kategorier af beviser, der er beskrevet så præcist og så snævert som muligt på grundlag af rimeligt tilgængelige faktuelle oplysninger i begrundelsen«.
- 52 Dette direktivs artikel 5, stk. 3, litra b), bestemmer, at de nationale retter, for hvilke et søgsmål er indbragt, er forpligtet til med henblik på at begrænse »fremlæggelsen af beviser til, hvad der er rimeligt i forhold til formålet«, bl.a. at tage hensyn til »omfanget af fremlæggelsen af beviser og omkostningerne herved, navnlig for eventuelle berørte tredjemænd, herunder for at forhindre ukonkret søgning efter oplysninger, der sandsynligvis ikke er relevante for søgsmålets parter«.
- 53 En sådan bestemmelse forudsætter implicit, men nødvendigvis, at omkostningerne i forbindelse med fremlæggelse af beviser i givet fald kan overstige de omkostninger, der svarer til den blotte videregivelse af fysiske medier, navnlig dokumenter, som er undergivet sagsøgte eller tredjemands rådighed.
- 54 For det tredje skal det efterprøves, om denne analyse er forenelig med formålet med artikel 5, stk. 1, første afsnit, i direktiv 2014/104.

- 55 Det skal bemærkes, at EU-lovgiver med vedtagelsen af direktiv 2014/104 tog udgangspunkt i den konstatering, at den bekæmpelse af konkurrencebegrænsende adfærd, der udgik fra det offentlige, dvs. fra Kommissionen og de nationale konkurrencemyndigheder, ikke var tilstrækkelig til at sikre den fulde overholdelse af artikel 101 TEUF og 102 TEUF, og at det var vigtigt at forbedre privates mulighed for at medvirke til opfyldelsen af dette formål, således som det fremgår af sjette betragtning til dette direktiv.
- 56 Denne deltagelse fra private i pålæggelse af økonomiske sanktioner og dermed også ved forebyggelsen af konkurrencebegrænsende adfærd er så meget desto mere ønskværdig, som den ikke alene kan afhjælpe den direkte skade, som den pågældende hævder at have lidt, men ligeledes den indirekte skade, som påføres markedets struktur og funktion, som ikke har kunnet få fuld økonomisk virkning, navnlig til fordel for de berørte forbrugere (jf. i denne retning dom af 6.10.2021, Sumal, C-882/19, EU:C:2021:800, præmis 36).
- 57 For at gøre dette muligt og samtidig undgå misbrug af sådanne procedurer indfører direktiv 2014/104 en afvejning af »alle berørte parter og tredjemands legitime interesser« i henhold til dette direktivs artikel 5, stk. 3.
- 58 EU-lovgiver har i denne henseende bl.a. i nævnte direktivs artikel 6, stk. 5, sørget for at bevare Kommissionens og de nationale konkurrencemyndigheders prærogativer, idet EU-lovgiver har sikret, at forpligtelsen til at fremlægge beviser fra deres side eller fra de virksomheder, der er omfattet af deres undersøgelses side, ikke berører denne afvejning.
- 59 Det var en forudsætning for at nå det mål, der er anført i denne doms præmis 55, at der blev indført værktøjer, der kunne afhjælpe informationsasymmetrien mellem tvistens parter, eftersom overtræderen pr. definition ved, hvad denne har gjort og i givet fald er blevet foreholdt, og kender til de beviser, som i et sådant tilfælde har kunnet tjene Kommissionen eller den pågældende nationale konkurrencemyndighed til at godtgøre overtræderens deltagelse i en konkurrencebegrænsende adfærd i strid med artikel 101 TEUF og 102 TEUF, mens den, der har lidt skade som følge af denne adfærd, ikke råder over disse beviser.
- 60 Det er i lyset af disse betragtninger vedrørende formålet med artikel 5, stk. 1, første afsnit, i direktiv 2014/104, at denne bestemmelse skal fortolkes.
- 61 For det første skal det ud fra et praktisk synspunkt bemærkes, at den omstændighed, at sagsøgeren kun får udleveret allerede eksisterende rå, eventuelt meget talrige dokumenter, kun i ufuldstændig grad ville besvare vedkommendes anmodning, idet det tværtimod er nødvendigt at anvende denne bestemmelse effektivt for at give de skadelidte parter værktøjer, der kan kompensere for informationsasymmetrien mellem tvistens parter.
- 62 For det andet ville en udelukkelse på forhånd af muligheden for at anmode om fremlæggelse af dokumenter eller andet bevismateriale, som den part, anmodningen er rettet til, skulle udarbejde ex novo, i visse tilfælde føre til, at der opstår hindringer, der gør det vanskeligere for private at håndhæve EU-konkurrencereglerne, selv om det, således som det fremgår af denne doms præmis 55, netop er fremme af denne håndhævelse, der er hovedformålet med direktiv 2014/104, hvilket illustreres af sjette betragtning til direktivet.

- 63 Der kan ikke rejses tvivl om en sådan fortolkning med den begrundelse, at den forstyrrer ligevægten mellem anmoderens interesse i at få de oplysninger, der er relevante for sagen, og interessen hos den person, der pålægges at fremlægge disse oplysninger, i at blive forskånet for »fisketure«, som beskrevet i 23. betragtning til direktivet og en unødvendigt stor byrde i denne henseende.
- 64 Det fremgår nemlig af artikel 5, stk. 2 og 3, i direktiv 2014/104, at EU-lovgiver har indført en ordning om afvejning af de foreliggende interesser under de nationale retters strenge kontrol, der, således som det fremgår af denne doms præmis 51 og 52, skal foretage en nøje prøvelse af den anmodning, som er fremsat for dem, for så vidt angår de anmodede bevisers relevans, forbindelsen mellem disse beviser og det fremsatte erstatningskrav, den tilstrækkeligt præcise angivelse af de nævnte beviser og disses proportionalitet. Det tilkommer derfor disse retter at vurdere, hvorvidt en anmodning om fremlæggelse af beviser, der skal udarbejdes ex novo ud fra allerede eksisterende beviser, som er undergivet sagsøgte eller tredjemands rådighed – henset f.eks. til anmodningens for vidtgående eller generelle karakter – risikerer at pålægge den pågældende sagsøgte eller tredjemand en uforholdsmæssig stor byrde, uanset om denne består af de omkostninger eller den arbejdsbyrde, som denne anmodning ville medføre.
- 65 Henset til de prærogativer, som Kommissionen og de nationale konkurrencemyndigheder har med hensyn til kontrol og fremsendelse af dokumenter, kan der i denne forbindelse ikke være tale om at overføre de principper, der finder anvendelse på det offentliges bekæmpelse af konkurrencebegrænsende adfærd, til bekæmpelse af denne adfærd på privat initiativ.
- 66 Henset til de kriterier, der er nævnt i denne doms præmis 51 og 52, og som de nationale retter, for hvilke søgsmål er indbragt, skal sikre overholdelsen af, kan fortolkningen af artikel 5, stk. 1, første afsnit, i direktiv 2014/104 imidlertid ikke føre til, at de sagsøgte i hovedsagen træder i stedet for sagsøgerne i hovedsagen med hensyn til den opgave at godtgøre eksistensen og omfanget af den lidte skade, som påhviler dem. Dette ræsonnement gælder så meget desto mere for procedurer, hvor Kommissionen eller en national konkurrencemyndighed ikke forinden har pålagt sanktioner for en ulovlig adfærd.
- 67 Som det desuden er anført i 53. betragtning til dette direktiv, skal dets bestemmelser gennemføres under iagttagelse af de grundlæggende rettigheder og de principper, der er anerkendt i Den Europæiske Unions charter om grundlæggende rettigheder.
- 68 Inden for disse rammer skal retterne således under anvendelse af proportionalitetsprincippet tage hensyn til, om den arbejdsbyrde og de omkostninger, der er forbundet med udarbejdelsen ex novo af fysiske medier, navnlig dokumenter, er passende eller ej, og tage hensyn til samtlige omstændigheder i den pågældende sag, navnlig henset til de kriterier, der er opregnet i nævnte direktivs artikel 5, stk. 3, litra a)-c), såsom den periode, for hvilken der anmodes om fremlæggelse af beviser.
- 69 Det følger af samtlige ovenstående betragtninger, at det forelagte spørgsmål skal besvares med, at artikel 5, stk. 1, første afsnit, i direktiv 2014/104 skal fortolkes således, at henvisningen heri til relevante beviser, som er undergivet sagsøgte eller tredjemands rådighed, også omfatter beviser, som den part, som anmodningen om fremlæggelse af beviser er rettet til, skal udarbejde ex novo ved at samle eller klassificere oplysninger, viden eller data, der er undergivet vedkommendes rådighed, med forbehold for en streng overholdelse af dette direktivs artikel 5, stk. 2 og 3, der

pålægger de nationale retsinstanser, for hvilke søgsmål er indbragt, at begrænse fremlæggelsen af beviser til det, der er relevant, rimeligt og nødvendigt, under hensyntagen til denne parts legitime interesser og grundlæggende rettigheder.

Sagsomkostninger

- 70 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagsomkostningerne. Bortset fra de nævnte parters udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Anden Afdeling) for ret:

Artikel 5, stk. 1, første afsnit, i Europa-Parlamentets og Rådets direktiv 2014/104/EU af 26. november 2014 om visse regler for søgsmål i henhold til national ret angående erstatning for overtrædelser af bestemmelser i medlemsstaternes og Den Europæiske Unions konkurrenceret

skal fortolkes således, at

henvisningen heri til relevante beviser, som er undergivet sagsøgte eller tredjemands rådighed, også omfatter beviser, som den part, som anmodningen om fremlæggelse af beviser er rettet til, skal udarbejde ex novo ved at samle eller klassificere oplysninger, viden eller data, der er undergivet vedkommendes rådighed, med forbehold for en streng overholdelse af dette direktivs artikel 5, stk. 2 og 3, der pålægger de nationale retsinstanser, for hvilke søgsmål er indbragt, at begrænse fremlæggelsen af beviser til det, der er relevant, rimeligt og nødvendigt, under hensyntagen til denne parts legitime interesser og grundlæggende rettigheder.

Underskrifter